

Sygn. akt II UK 130/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 listopada 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Beata Gudowska

w sprawie z wniosku J. K. i W. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanego [...]
o przeniesienie odpowiedzialności za składki,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 25 listopada 2009 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 10 grudnia 2008 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok w pkt 3 w zakresie rozstrzygnięcia o odpowiedzialności J. K. i W. K. za zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne i w tej części przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego, Sądowi Apelacyjnemu,**
- 2. oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie.**

Uzasadnienie

Organ rentowy – Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzjami z 23 kwietnia 2004 r. orzekł o odpowiedzialności J. K. i W. K. jako członków zarządu PPH „K.” spółki z o.o. w K. za zaległe składki obciążające tę spółkę, na które składają się należności: 1) na ubezpieczenie społeczne w kwocie 284.075,87 zł (w tym: z tytułu składek 107.870,87 zł, z tytułu odsetek 156.205 zł), 2) na ubezpieczenie zdrowotne w kwocie 84.545,81 zł (w tym: z tytułu składek 34.541,61 zł, z tytułu odsetek 50.004,20 zł).

W wyniku odwołania przez obojgu członków zarządu Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. wyrokiem z 10 października 2007 r. zmienił zaskarżone decyzje, stwierdzając, że odwołujący W. K. i J. K. nie odpowiadają za zaległe należności obciążające PPH „K.” spółki z o.o. z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne, a dodatkowo odwołujący J. K. nie odpowiada za zaległe należności obciążające spółkę z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne za czerwiec i lipiec 1999 r.

Zgodnie z ustaleniami faktycznymi przyjętymi przez Sąd Okręgowy, W. K. był członkiem zarządu PPH „K.” spółki z o.o. od jej powstania w 1996 r. Z kolei J. K. został wpisany do rejestru handlowego jako członek zarządu 27 sierpnia 1998 r. i został 9 lipca 1999 r. po złożeniu oświadczenia o rezygnacji ze stanowiska wiceprezesa zarządu, odwołany ze składu zarządu uchwałą zwyczajnego zgromadzenia wspólników.

Sąd Rejonowy w P. 3 lutego 2000 r. ogłosił upadłość PPH „K.” spółki z o.o. 23 lutego 2000 r. postępowanie zostało umorzone z uwagi na fakt, że majątek jakim dysponowała masa upadłości nie pozwalał nawet na zaspokojenie kosztów postępowania.

Postanowieniem z 13 czerwca 2001 r. Sąd Rejonowy Wydział XVII Gospodarczy ogłosił upadłość PPH „K.” spółki z o.o. 5 września 2002 r. Sąd Rejonowy Wydział XVII Gospodarczy ds. upadłościowo – układowych ukończył postępowanie upadłościowe. Należności organu rentowego nie zostały zaspokojone.

Sąd Rejonowy 15 listopada 2003 r. wykreślił spółkę z Krajowego Rejestru Sądowego.

Sąd Okręgowy przyjął, że egzekucja z majątku spółki okazała się bezskuteczna, czego nie zmienia fakt, że prowadzono ją jedynie w formie zajęcia rachunku bankowego. Przesłanka bezskuteczności egzekucji jest spełniona nie tylko wtedy, gdy dochodzi do umorzenia postępowania egzekucyjnego skierowanego do całego majątku dłużnika, ale również wówczas, gdy zostanie wykazane, że spółka nie dysponowała majątkiem pozwalającym na zaspokojenie wierzycieli, co miało miejsce w niniejszej sprawie. Pierwsze z toczących się postępowań upadłościowych zostało umorzone ze względu na brak środków na jego prowadzenie. W toku drugiego, należności organu rentowego nie zostały zaspokojone.

Sąd Okręgowy uznał, że członkowie zarządu nie wykazali okoliczności uwalniających ich od odpowiedzialności za zobowiązania obciążające spółkę względem organu rentowego. W szczególności przyjęto, że wyrok Sądu Rejonowego z 28 czerwca 2006 r., który uznał W. K. winnego tego, że w kwietniu 1999 r. nie zgłosił wniosku o upadłość spółki, pomimo utraty przez nią zdolności do pokrywania swoich zobowiązań i powstania w ten sposób warunków uzasadniających upadłość spółki, tj. winnego przestępstwa z art. 586 k.s.h., przesądza o jednej z przesłanek odpowiedzialności także w stosunku do J. K.

W ocenie Sądu Okręgowego zaistniały przesłanki do zastosowania wobec J. K. i W. K. art. 166 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacji podatkowej (j.t. Dz.U. z 2005 r., Nr 8, poz. 60 ze zm.). Ze względu na art. 166 § 2 Ordynacji zmieniono decyzję organu rentowego w stosunku do J. K. w zakresie zaległych należności spółki z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, których termin płatności przypadał już po odwołaniu z funkcji członka zarządu 9 lipca 1999 r. tj. za czerwiec i lipiec 1999 r.

Wskazując na brzmienie art. 32 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (j.t. Dz.U. z 2009, Nr 205, poz. 1585), Sąd Okręgowy uznał, że kwestia odpowiedzialności osób trzecich nie mieści się w katalogu okoliczności uzasadniających odpowiednie stosowanie przepisów o składkach na ubezpieczenie społeczne. Z powołaniem się na wyrok WSA z 6

kwietnia 2005 r. III SA/Wa 263/05, zgodnie z którym brak jest możliwości orzeczenia o odpowiedzialności wspólnika lub byłego wspólnika za nieuiszczone przez spółkę składki zdrowotne, składki na Fundusz Pracy, a także składki na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Sąd Okręgowy, na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., zmienił zaskarżone decyzje, uznając, że odwołujący się J. K. i W. K. nie odpowiadają za zaległe należności PPH „K.” spółki z o.o. z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne.

Orzeczenie Sądu Okręgowego zaskarżył apelacją organ rentowy, jak i odwołujący się J. K. i W.K. Sąd Apelacyjny uznał apelacje za nieuzasadnione.

Organ rentowy zarzucił naruszenia: 1) prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie i nieprawidłową wykładnię art. 32 ustawy systemowej poprzez przyjęcie, że nie zachodzą podstawy do orzeczenia odpowiedzialności odwołujących za zobowiązania z tytułu nieuregulowanych składek na ubezpieczenie zdrowotne PPH „K.” sp. z o.o. 2) prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie i błędną wykładnię art. 116 Ordynacji podatkowej w zw. z art. 202 k.s.h. poprzez przyjęcie, że odwołujący się J. K. nie odpowiada za zobowiązania PPH „K.” sp. z o.o. z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne za okres czerwiec-lipiec 1999 r. wskutek przyjęcia, że odwołujący nie pełnił w okresie funkcji wiceprezesa zarządu spółki, 3) naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na ostateczny wynik sprawy (art. 233 k.p.c.) przez brak wszechstronnego rozpoznania zgromadzonego materiału dowodowego co skutkowało sprzecznością ustaleń sądu z materiałem dowodowym przez uznanie, że przyjęcie rezygnacji z funkcji wiceprezesa zarządu spółki wywiera skutek w zakresie ustania członkostwa w zarządzie spółki.

Odwołujący W. K. zarzucił wyrokowi: 1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, tj. art. 31 ustawy systemowej w zw. z art. 166 Ordynacji podatkowej poprzez przyjęcie, że prowadzenie egzekucji z rachunku bankowego spółki jest równoznaczne z prowadzeniem egzekucji z całego majątku spółki, 2) naruszenie przepisów postępowania (art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 232 k.p.c.) poprzez przyjęcie, że stwierdzenie bezskuteczności egzekucji rachunku bankowego spółki wystarcza do stwierdzenia bezskuteczności egzekucji z całego majątku.

Odwołujący J. K. wyrokowi Sądu Okręgowego zarzucił: 1) naruszenie przepisów prawa materialnego art. 116 Ordynacji podatkowej poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie 2) naruszenie przepisów prawa procesowego (art. 233 § 1 k.p.c., art. 224 k.p.c. i art. 325 k.p.c.).

Sąd Apelacyjny w całości podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego.

Uznał, że członek zarządu ponosi odpowiedzialność za zaległości z tytułu tych składek, których termin płatności przypadał w okresie sprawowania przez niego funkcji. Z powołaniem się na art. 197 k.h., który w dacie złożenia rezygnacji przez J. K. (9 lipca 1999 r.) obowiązywał, Sąd uznał, że wskutek odwołania z funkcji członka zarządu J. K. nie ponosi odpowiedzialności za zaległości składkowe, których termin płatności powstał po 9 lipca 1999 r. W opinii Sądu Apelacyjnego granice czasowe odpowiedzialności członka zarządu wyznacza nie wpis w rejestrze handlowym, lecz daty uchwał zgromadzenia wspólników o jego powołaniu lub odwołaniu.

Sąd Apelacyjny zgodził się także z poglądem Sądu Okręgowego, że prowadzenie egzekucji jedynie z rachunku bankowego spółki spełnia warunki do przeniesienia odpowiedzialności za zaległości składkowe za członków zarządu. Ustalenie przesłanki bezskuteczności egzekucji może bowiem nastąpić na podstawie każdego dowodu, z którego wynika, że spółka nie ma majątku pozwalającego na zaspokojenie wierzycieli.

W opinii Sądu Apelacyjnego wniosek o ogłoszenie upadłości nie został złożony we właściwym czasie, a odpowiedzialność za ten fakt ponoszą obydwaj byli członkowie zarządu.

Sąd Apelacyjny zgodził się z wykładnią art. 32 ustawy systemowej przedstawioną przez Sąd pierwszej instancji. W opinii Sądu Apelacyjnego poza zakresem wymienionym w art. 32 ustawy systemowej znajduje się regulacja dotycząca odpowiedzialności osób trzecich za zaległe zobowiązania. Obowiązki na osoby trzecie mogą być nakładane wyłącznie na podstawie wyraźnego przepisu ustawy i nie mogą być wynikiem stosowania wykładni rozszerzającej. Skoro wykładnia językowa tego przepisu jest jednoznaczna i nie budzi wątpliwości, wykładnia celowościowa nie jest zasadna. Również Sąd Apelacyjny w pełni zaaprobował pogląd WSA z 6 kwietnia 2005 r. III SA/Wa 263/05, zgodnie z którym

„osoby trzecie nie odpowiadają za składki na ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych z powodu braku odpowiedniego odesłania art. 32 u.o.s.u.s.”.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną złożył organ rentowy, który zarzucił w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego błędną wykładnię art. 31 i art. 32 ustawy systemowej w zw. z art. 116 Ordynacji podatkowej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.). Błędna wykładnia polegać ma na przyjęciu przez Sąd Okręgowy i Apelacyjny stanowiska, że w sprawie nie zachodzą podstawy odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. za zobowiązania z tytułu składek należnych od spółki na ubezpieczenie zdrowotne.

Skarżący wnosił o: 1) zmianę zaskarżonego wyrok Sądu Apelacyjnego w części orzekającej o oddaleniu apelacji organu rentowego, 2) zmianę wyroku Sądu Okręgowego w części orzekającej brak odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. za zobowiązania spółki z o.o. z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne i oddalenie odwołań od decyzji organu rentowego, 3) przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. w związku z potrzebą wykładni przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie podstawy orzekania odpowiedzialności członka zarządu spółki z o.o. za zobowiązania spółki z tytułu składek na ubezpieczenia zdrowotne.

W skardze kasacyjnej podkreślono, że Sąd Apelacyjny błędnie przyjął, iż zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia o odpowiedzialności za zobowiązania wobec organu rentowego ma wykładnia językowa art. 32 ustawy systemowej. Tym samym Sąd Apelacyjny „wyłączył zastosowanie wykładni systemowej oraz wykładni celowościowej powołanego przepisu”.

Zdaniem skarżącego, wykładnia funkcjonalna i systemowa art. 32 ustawy systemowej ma istotne znaczenie przy określaniu podmiotu zobowiązanego do regulowania składek należnych za poszczególne tytuły ubezpieczenia tzn. na ubezpieczenie zdrowotne, na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Podejmowanie następnych postępowań, tzn. postępowań zabezpieczających, egzekucyjnych, wymierzanie opłat o charakterze sanacyjnym, pobór składek należnych za ubezpieczenie przez organ rentowy jest bezpośrednio związane z jednoznacznym określeniem podmiotu zobowiązanego.

W wąskim rozumieniu pojęcie „podmiotu zobowiązanego” należy odnieść do pojęcia „płatnika składek”. Podmiotem zobowiązanym do regulowania składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenia zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych jest także osoba trzecia, na którą został nałożony obowiązek regulowania składek, jeśli spełnione zostały określone przesłanki regulowania składek, o których stanowią przepisy ustaw podatkowych (art. 116 Ordynacji podatkowej).

Zwrócono uwagę, że „skoro określenie podmiotu zobowiązanego do regulowania składek za poszczególne typy ubezpieczenia jest punktem wyjścia dla następnych postępowań podejmowanych przez organ rentowy, nie można kwestionować wniosku, jaki dotyczy wykładni funkcjonalnej i systemowej art. 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych”.

Pojęcie „pobór składek” obejmuje także konieczne określenie podmiotu zobowiązanego. Dlatego ograniczenie wykładni art. 32 ustawy systemowej jedynie do wykładni gramatycznej, wyłącza uprawnienie organu rentowego do orzeczenia odpowiedzialności osób trzecich za zobowiązania składkowe. Co więcej, „przyjęcie wyłącznie wykładni gramatycznej tego przepisu prowadziłoby do niczym nie uzasadnionego ograniczenia w zakresie poboru składek na ubezpieczenie zdrowotne”.

Podkreślono znaczenie zasady spójnej, jednoznacznej regulacji zasad odpowiedzialności osób trzecich za zobowiązania podatkowe oraz quasi-podatkowe m. in. członków zarządu spółki z o.o. za zobowiązania z tytułu nieuregulowanych składek na ubezpieczenie zdrowotne oraz na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Zdaniem skarżącego, „normy prawne wyprowadzone na gruncie ustaw szczególnych: ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy - Ordynacja podatkowa powinny wprowadzać jasne kryteria odpowiedzialności osób trzecich, ustalenia zasad odpowiedzialności określonych podmiotów oraz zakresu i przedmiotu odpowiedzialności”.

W opinii skarżącego wprowadzenie art. 32 ustawy systemowej stanowi o odpowiednim zastosowaniu przepisów dotyczących składek na ubezpieczenie społeczne w zakresie wskazanych postępowań wierzyciela, jednak nie oznacza to

wyłaczenia uprawnienia do orzeczenia odpowiedzialności za zobowiązania z tytułu składek za ubezpieczenie zdrowotne decyzją administracyjną.

W skardze zwrócono również uwagę na niejednolite orzecznictwo sądów w przedmiocie interpretacji art. 32 ustawy systemowej. Przywołano nie tylko wyrok WSA z 6 kwietnia 2005 r., III SA/Wa 263/05, który był przywoływany w uzasadnieniach Sądu Okręgowego i Apelacyjnego, ale i uchwałę SN z dnia 4 czerwca 2008 r., II UZP 3/2008 (OSNPUSiSP 2009, nr 11-12, poz. 148). Zgodnie z cytowaną uchwałą SN „Członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością mogą, na podstawie art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60) w związku z art. 32 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 Nr 11, poz. 74 ze zm.) oraz w związku z art. 31 tej ustawy, zostać obciążeni odpowiedzialnością za niezapłacone w terminie przez tę spółkę składki na Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i na ubezpieczenie zdrowotne”.

W opinii skarżącego uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r. dotyczy skonkretyzowanej grupy podmiotów – osób trzecich (członków zarządu spółki z o.o.) i oznacza, że zasady orzekania ich odpowiedzialności są tożsame niezależnie od rodzaju należności składkowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego okazała się częściowo uzasadniona.

Sąd Apelacyjny trafnie ustalił przesłanki odpowiedzialności członków zarządu. Należy zgodzić się, że odpowiadają oni za zobowiązania spółki powstałe w okresie pełnienia funkcji członków zarządu. Natomiast zasadny okazał się zarzut naruszenia prawa materialnego poprzez niewłaściwą wykładnię przepisu art. 32 i art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (j.t. Dz.U. z 2007 r., Nr 11, poz. 74 ze zm.) w związku z art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja Podatkowa (j.t. Dz.U. z 2005 r., nr 8, poz. 60). Sądy obu instancji przyjęły bowiem, powołując się na wyrok WSA, że członkowie zarządu (osoby trzecie) nie odpowiadają za składki na ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz

Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych z powodu braku odpowiedniego odesłania w art. 32 ustawy systemowej.

Problem powyższy został jednak odmiennie rozstrzygnięty w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r., II UZP 3/08 (OSNPUSiSP 2009, nr 11-12, poz. 148). Stwierdzono w niej, że członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością mogą, na podstawie art. 116 Ordynacji Podatkowej w związku z art. 32 ustawy systemowej oraz w związku z art. 31 tej ustawy, zostać obciążeni odpowiedzialnością za niezapłacone w terminie przez tę spółkę składki na Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i na ubezpieczenie zdrowotne. Sąd Najwyższy trafnie uznał, że wykładnia użytego w art. 32 ustawy systemowej określenia o „poborze” składek nie może ograniczać się jedynie do pojęcia czynności technicznych. Sąd Najwyższy stwierdził też, że skoro art. 32 ustawy systemowej wymienionym w nim kategoriach spraw odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów, dotyczących składek na ubezpieczenie społeczne, to oznacza to odesłanie do wszystkich przepisów dotyczących składek na ubezpieczenie społeczne, a więc również przepisów Ordynacji podatkowej, wymienionych w art. 31 ustawy systemowej, a więc i do przepisu art. 116 i następujących. Stanowisko to zostało potwierdzone w uchwale siedmiu sędziów SN z dnia 15 października 2009 r., II UZP 3/09. Należy stwierdzić, że również zdaniem składu rozpoznającego niniejszą skargę kasacyjną na gruncie wykładni językowo – logicznej art. 32 ustawy systemowej nie ma uzasadnienia do wybiórczego stosowania tylko niektórych przepisów Ordynacji, gdyż pozostawałoby to w sprzeczności z wykładnią systemową. Tak więc należy przyjąć, że wyłączenie lub ograniczenie zakresu ścigalności tych składek wymagałoby wyraźnej regulacji prawnej, której nie przewidują obecnie obowiązujące przepisy.

Na tej podstawie należy stwierdzić, że jeżeli spełnione są przesłanki odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, to ponoszą oni odpowiedzialność także za nieopłacone składki na Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i na ubezpieczenie zdrowotne.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.

